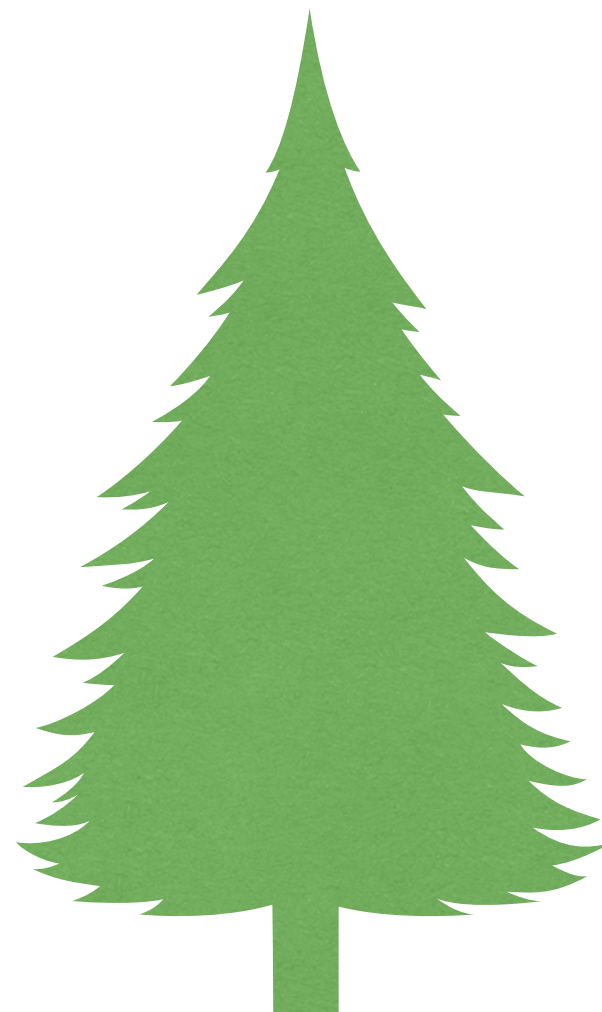
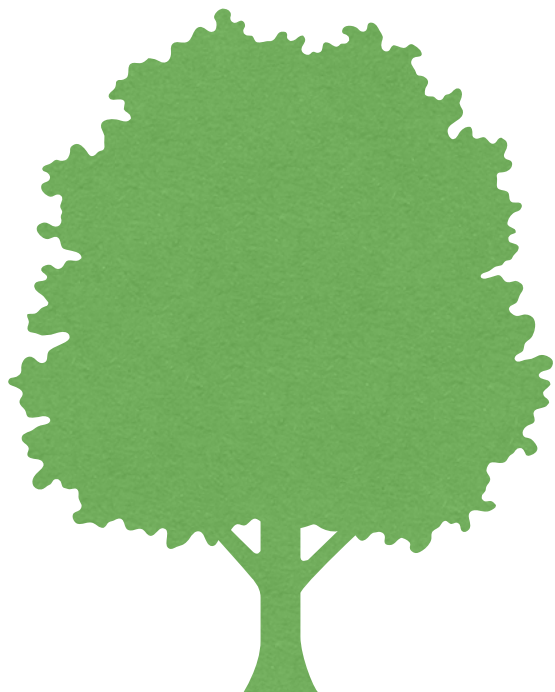

Het ontbrekende buurtpark

Een zoektocht naar meer groen in de wijk

J.W. Bierman MSc

November 2022

Introductie

In de wijk Cronestein waar ik woon in Leiden, lijkt het een stuk minder groen dan in andere wijken. Tijdens een wandeling duurde het ook relatief lang voordat ik een groen gebied of park tegenkwam.

Definitie van groen gebied of park

Een park wordt vaak met een naam aangeduid, zoals het Van der Werf*park*. Het is plek omringd met bomen en je kan er doorheen wandelen. Het is er 'stadsgeluidsarm' door de volledige afwezigheid van gemotoriseerd verkeer. Een grotere groenstrook kan eenzelfde soort functie vervullen als het aansluit op een park, een voorbeeld hiervan is het Nickeriepad langs de Zijl.

Groen in de stad

Het belang van groen in de stad in algemene zin is al veelvuldig onderschreven, ook in wetenschappelijke literatuur.¹ Er bestaat echter geen standaardmaat voor de *hoeveelheid* groen in een stad. Een aantal grotere steden heeft een referentienorm maatschappelijke voorzieningen.² Een dergelijke referentienorm wordt gebruikt bij nieuwbouw voor het berekenen van het benodigde oppervlakte voor bepaalde voorzieningen, zoals openbaar groen. Leiden kent deze norm niet.

Groen op loopafstand

De directe nabijheid van openbaar groen, dus op korte loopafstand, speelt ook een rol voor het algemene welzijn. De korte loopafstand is met name belangrijk voor mensen die wat ouder zijn, (tijdelijk) slecht ter been of met een verminderde gezondheid, of voor mensen met bijvoorbeeld een hond of kleine kinderen. Maar ook als het kouder is in de winter of bij slecht weer.

De eerste aanbeveling van het RIVM (in samenwerking met Rijkswaterstaat en de GGD)³ op het onderwerp Groen & Water luidt: "Zorg voor voldoende **groen en water op loop- en fietsafstand** van woningen, scholen en werkplekken."

Een precieze maat voor wat een loopafstand is blijft achterwege. In Amerikaanse literatuur komt vaak de 'quarter-mile standard' (400 meter) terug.⁴ Onderzoeken naar acceptabele (maximale) loopafstanden naar maatschappelijke voorzieningen worden niet in meters uitgedrukt maar in loopafstand, en komen voor het grootste gedeelte uit op 5 à 10 minuten.⁵

Analyse

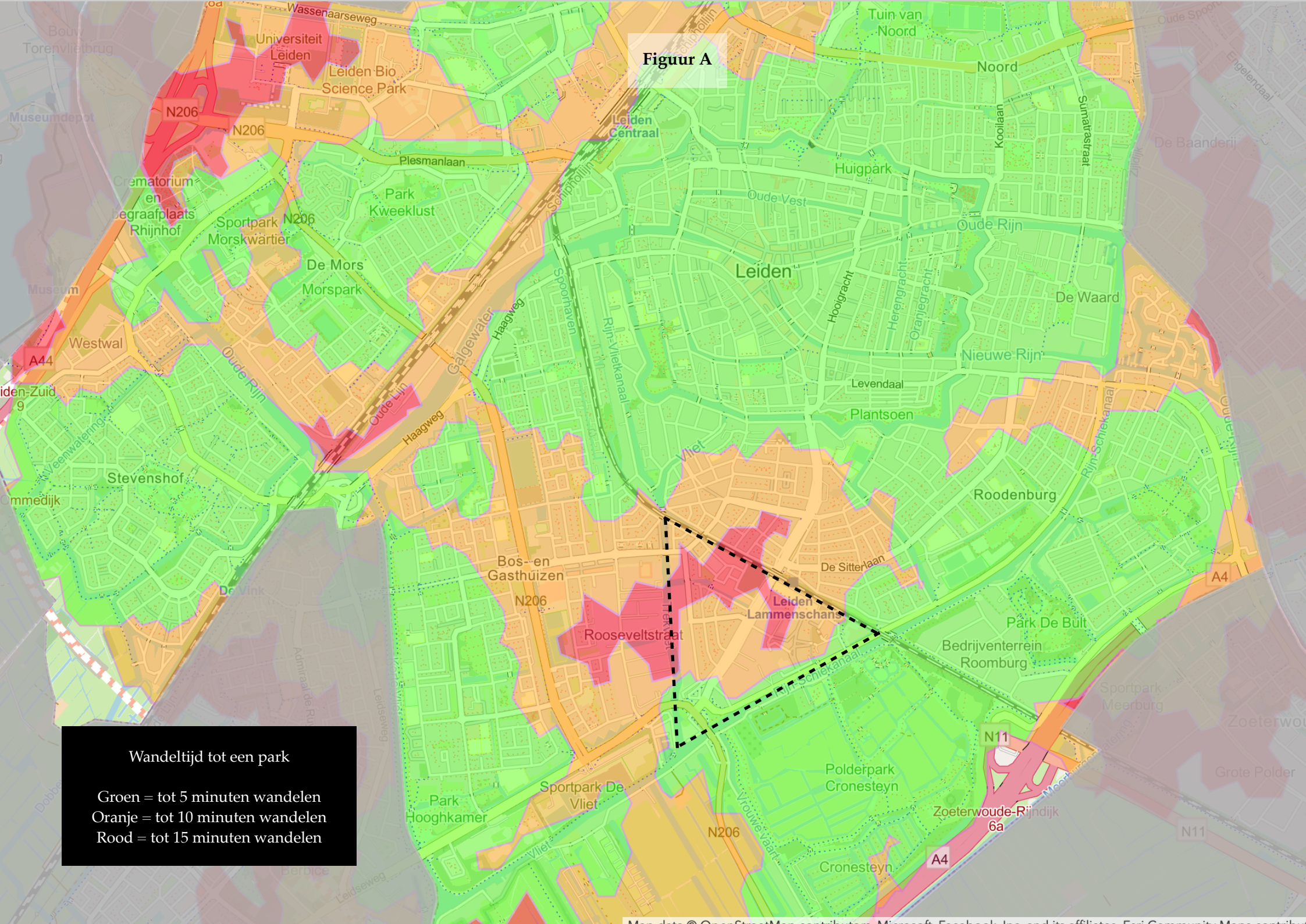
Aan de hand van alle parken en daarop aansluitende groenstroken in Leiden heb ik een kaart ontwikkeld waarop met kleurcodes de maximale loopafstanden tot een park staan⁶. Dit is uitgerekend voor 5, 10 en 15 minuten. De kaart staat op *Figuur A* op de volgende pagina.

Resultaat

Op de kaart is te zien dat het grootste gedeelte van de Leidenaren binnen 5 minuten naar een park wandelen. Er zijn enkele gebieden waar de afstand tot 10 minuten is, met name rond het spoor of waterwegen waar minder doorgangen zijn voor verkeer.

De grootste afstand tot een park in een *woonwijk* is rondom de wijk Cronestein, waarbij het tot 15 minuten wandelen is om bij een park te komen. Ook in de naastgelegen wijken aan de westzijde, de Gasthuiswijk, en de de Tuinstad- en Professorenwijk-West aan de oostzijde bedraagt de afstand hoger dan gemiddeld door de afwezigheid van parken in al deze wijken.

Figuur A

Omgevingsvisies en bestemmingsplannen

Omdat er in de wijk Cronestein veel wordt gebouwd, zijn er wellicht reeds plannen om een park aan te leggen.

In een omgevingsvisie wordt beleid gezet over de (wenselijke) leefomgeving. De verschillende overheidslagen, landelijk, regionaal en lokaal, maken allemaal omgevingsvisies. Het is belangrijk dat beleid aansluit op wat bekend is over groen in de stad en groen op loopstand. In de bestemmingsplannen zou er derhalve ruimte voor openbaar groen of een park ingepland kunnen zijn.

Rijksoverheid

Vanuit de Rijksoverheid is er de Nationale Omgevingsvisie⁷ uit 2020, daarin staan o.a. de volgende passages met betrekking tot groen in de leefomgeving:

- * *“Factoren waar Nederland minder op scoort, maar die met goed omgevingsbeleid zijn te verbeteren, zijn luchtkwaliteit, stedelijke voorzieningen, groen in de stad en natuur om de stad.” (p. 7)*
- * *“Het intensievere gebruik en de verwachte groei van de steden bedreigen de ruimte die nu nog beschikbaar is voor groen en water en daarmee de gezondheid. De leefomgeving kan zo ingericht worden dat mensen meer bewegen, minder stress ervaren, elkaar kunnen ontmoeten en kunnen participeren in de maatschappij. Dit draagt bij aan de gezondheid.” (p. 13)*

Helaas blijkt uit een recent onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) dat de doelstellingen uit de omgevingsvisie (nog) niet worden behaald.⁸

Provincie Zuid-Holland

De provincie heeft de Omgevingsvisie Zuid-Holland - Ruimte en Wonen⁹. Hierin staat: *“De provincie wil dat meer mensen meer lopen in een omgeving die daartoe uitnodigt, doordat deze voor lopen veilig, gezond en aantrekkelijk is. Dit geldt zowel voor utilitair als recreatief lopen en zowel in bebouwd gebied als daarbuiten. [...] Ook recreatief en sportief wordt er veel gelopen, waarbij gestreefd wordt naar voldoende loop- en recreatiemogelijkheden ‘om de hoek’ via een loopnetwerk in een gezonde, veilige en aantrekkelijke omgeving. Hierbij geldt dat onze bewoners en bezoekers graag lopen door groen en langs water, zowel in de stad als daarbuiten.”*

Ook in de algemene Omgevingsvisie van Zuid-Holland¹⁰ komt dit terug: *“Stedelijke parken en de groenblauwe dooradering vormen als het ware de uitlopers en haarvaten van de landschappen buiten de stad. Met de verdichtingsopgave van het bestaand stads- en dorpsgebied wordt de groenblauwe ruimte als tegenhanger van de stedelijke dynamiek nog belangrijker voor rust, ruimte en leefkwaliteit.”*

Gemeente Leiden

In de Omgevingsvisie Leiden 2040¹¹ uit 2021 zien en lezen we dat er een tweede groen-blauwe ring ligt: *“Daarnaast voegt het raamwerk nieuw groen toe. Zo ligt er al op korte afstand van de woning een groene route voor ommetjes, om te sporten, naar een park of naar het buitengebied te gaan. Dit draagt bij aan de gezonde, diverse en beweegvriendelijke leefomgeving met ruimte voor sporten, ontmoeten, spelen en bewegen, zo veel als mogelijk in de buurt.”*

De Lammenschansdriehoek (onderdeel van de wijk Cronestein) wordt geclassificeerd als **Leefmilieu Dynamisch**, waarover dit geschreven staat: *“Het gebied is aantrekkelijk door de aanwezigheid van beleefbaar erf-*

goed en hoogwaardig ingerichte openbare ruimten, parken en de grachten" [...] "Het gebied wordt intensief gebruikt. Daarom is het belang van een groene en aantrekkelijke openbare ruimte in dit gebied groot. Het aanwezige groen is grotendeels collectief van aard."

Bestemmingsplan(nen)

In de oorspronkelijke Ontwikkelstrategie Lammenschansdriehoek¹² van februari 2013 wordt er een parkje gerealiseerd. Dit staat zelfs als zodanig in het Raadsbesluit¹³: *"de realisatie van een klein park tussen de studentencampus, het appartementengebouw aan de Kanaalweg en de ontsluitingsweg in het Kanaalpark;"* Ook staat er een groene bestemming in het bestemmingsplan uit 2012 van de Leidse Schans geprojecteerd op de plek van het Omega-terrein¹⁴.

In de actualisatie uit 2016¹⁵ zijn beide parkjes weggehaald en worden deze niet op een andere plek aangelegd. (*"In de aanvankelijke strategie was een parkje bedacht. Om dat parkje te kunnen aanleggen zou het nodig zijn het kantoorpand op het perceel Kanaalpark 147 te slopen. De afgelopen maanden is uit gesprekken met de eigenaar van het pand en van omliggende gebouwen gebleken dat het waardeverlies door sloop van dit pand niet kan worden gecompenseerd door invulling van de bouwmogelijkheden die de Ontwikkelstrategie elders in het Kanaalpark biedt."*) De alternatieve opzet die daarna genoemd wordt zorgt volgens de ontwikkeling voor evenveel groenstructuur, maar vergeet daarbij te noemen dat het gehele idee van een park verloren gaat en dat er auto's door het gebied rijden en geparkeerd zullen staan.

Groenstructuur

In de jaren '80 is er een groenstructuurplan voor Leiden ontwikkeld met de invloedssfeer van parken, zie *Figuur B*.¹⁶ Hoewel dit vanzelfsprekend niet meer actueel is, is een interessant onderdeel uit deze kaart de barrière-elementen. De gehele wijk Cronestein is namelijk omgeven door deze barrières van de eerste graad, aan de zuid- en westkant door water en van noordwest naar zuidoost door het spoor-tracé Leiden—Alphen. Dit betekent zelfs dat alle in- en uitgangen van de wijk telbaar zijn: 6. Op drie plekken is het spoor te kruisen: gelijkvloers via de Vrijheidslaan-Herenstraat, en onderlangs via het Lammenschanswegviaduct of de Kanaaltunnel. Via de Vijf Meibrug en Trekvlietbrug is de Gasthuiswijk te bereiken. De laatste ontsluiting is via de Lammebrug de stad uit of park Cronesteyn in. Geen van deze ontsluitingen is overigens geluidsarm, al deze wegen mogen door gemotoriseerd verkeer worden gebruikt.

Doordat er geen park in de wijk ligt, betekent dit automatisch dat de duizenden inwoners van de wijk Cronestein (dagelijks) gebruik moeten maken van die zes opties om in een park te komen. Er liggen echter ook geen parken in de omliggende woonwijken (Gasthuiswijk, Tuinstadwijk en Professorenwijk-West).

Er wordt tevens onderscheid gemaakt tussen een wijkpark en een buurtpark. Dit verschil komt tegenwoordig niet terug in de bewoording van een park. Hoewel de invloedssfeer van Polderpark Cronesteyn staat geprojecteerd, houdt dit geen rekening met de hierboven gepresenteerde wandelafstanden.

Figuur B

Vergelijkbare wijken qua barrières

Twee andere wijken die op eenzelfde soort wijze geïsoleerd liggen door dit soort barrières zijn wijken *De Waard* (Zeeheldenbuurt) en *Waardeiland*.

Waardeiland kent geen parken, maar hier hebben bijna alle inwoners een tuin, en de gehele opzet van de wijk is anders.

De Waard (Zeeheldenbuurt) heeft twee parken: het Tasmanpark (~1,3 hectare) en het Bontekoepark (~0,6 hectare). Door de geïsoleerde ligging van De Waard vervullen deze parken alleen de functie van een buurtpark, en zullen er weinig mensen van buiten de wijk gebruik maken van het park. De Waard kent slechts de helft van het inwonersaantal van Cronestein¹⁷ en drievierde van de oppervlakte. Als we deze hoeveelheid park per inwoner zouden hanteren zou je een park van ongeveer **3,8 hectare** moeten aanleggen voor de inwoners van de wijk Cronestein (de toekomstige inwonersaantallen nog achterwege gelaten).

Vergelijkbare wijken qua hoogbouw

Andere recente hoogbouwclusters kennen ook meer parken op loopafstand. Bij het stationsgebied rondom de Wassenaarseweg is bijvoorbeeld tevens het Schilderoortpark gerealiseerd (ook het Bos van Bosman is dichtbij gesitueerd). De recente hoogbouw bij de Willem de Zwijgerlaan is dichtbij ontsloten naar de Tuin van Noord of het Slachthuispark.

Conclusie

Op de wandeltijdkaart (*Figuur A*) is te zien dat het grootste gedeelte van de Leidenaren binnen 5 minuten lopen in een park kan zijn. Het knelpunt ligt met name rondom de wijk Cronestein. In de huidige planning wordt vooralsnog alleen maar voorzien in nieuwbouw van woningen, en niet in een nieuw aan te leggen park. In de vergelijking met andere wijken op zowel hoogbouw of barrières is te zien dat Cronestein erg slecht uit de bus komt.

In het gedeelte van de Lammenschansdriehoek staat veel hoogbouw en hebben mensen geen tuin, waardoor een park nog belangrijker wordt. De analyse uit *Figuur A* neemt bijvoorbeeld niet mee dat bewoners van dergelijke hoogbouw vaak al minutenlang bezig zijn tussen de voordeur van het appartement en het daadwerkelijk op straat staan (gangen, trappen, liften, etc.).

De nieuwe gebouwen in de Lammenschansdriehoek zijn zo dicht op elkaar gebouwd dat er groen moest verdwijnen voor de aanleg van meer water¹⁸, in plaats van rekening te houden hier voldoende ruimte voor over te laten voor de bouw.

Er wordt bij deze hoogbouw ook volop ingezet op daktuinen, dit is echter alleen toegankelijk voor bewoners en kan bovendien niet gebruikt worden voor een wandeling. Bij een deel van de gebouwen die in het gebied reeds zijn gebouwd liggen de daken overigens vol met zonnepanelen, en is er geen buitenruimte of daktuin. Door parkeerkelders kunnen er ook nooit bomen groeien rondom deze plekken, dus de directe omgeving van deze bebouwing heeft ook geen groen karakter.

Hoewel polderpark Cronesteyn dicht in de buurt ligt, is dit door de ontsluiting via ofwel de Kanaaltunnel en Kanaalbrug ofwel de Lammebrug relatief ver wandelen. De Lammebrug wordt volgend jaar verhoogd¹⁹ wat het park nog ontoegankelijker maakt via die route.

In de omgevingsvisies van alle verschillende overheidslagen komt het belang van groen in de stad terug. In zowel de provinciale als de gemeentevisie staat specifiek de ligging van groen op (korte) loopafstand genoemd. In de bestemmingsplannen ontbreekt echter de realisatie hiervan. De plannen zijn bovendien versplinterd, waarbij een groene bestemming weer wordt overschreven door een nieuw plan met bebouwing, en een groter kader voor de wijk lijkt te ontbreken. Een parkje dat gepland stond voor de wijk in een eerdere ontwikkelstrategie is 'vakkundig weggepoetst' omdat het niet genoeg geld opleverde.

Ondanks de ambitie van een toekomstig groter uitgebreider groenblauw raamwerk zijn er geen plannen om langs het Rijn-Schiekanaal een park aan te leggen of een groenstrook te creëren. De Kanaalweg wordt bijvoorbeeld niet autovrij, er ligt niet eens een wandelpad.

Langs de Trekvliet ligt wel een plan voor een groenstrook (bij het Watergeuskade-project), maar dit is geen park, en krijgt bovendien geen aansluiting op een park.

Aanbeveling

Vernieuw de Ontwikkelstrategie uit mei 2019 zo spoedig mogelijk en realiseer een omvangrijk park in de wijk.

In de ontwikkelstrategie en actualisaties is men vergeten om naast de bouw van duizenden appartementen een park te plannen.

Voor een groene, evenwichtige en leefbare wijk die vergelijkbaar is met andere wijken en recht doet aan het inwonersaantal zal je een park van minimaal twee maar eigenlijk vier hectare moeten creëren in de wijk (eventueel verspreid over meerdere parken, als deze in verbinding staan met elkaar). Dat is niet onredelijk in een wijk van ongeveer 50 hectare met grotendeels hoogbouw. Er vindt in dit gebied nog veel ontwikkeling plaats waarbij niet alle plannen in beton gegoten zijn (letterlijk).

In de huidige plannen wordt er slechts een parkje van 0,2 hectare(!) aangelegd ten zuiden van de watertanks van Dunea. Dat is ruim onvoldoende en zal vooral het karakter van een speeltuintje hebben.

De kade van de Trekvliet is bestempeld als “potentiegebied 2030” om een groene kade te worden.²⁰ Overweeg die groene kade uit te breiden tot groen park, of de groene kade direct aan te sluiten op een nieuw park.

Lijst van locaties voor eventuele parken en groottes:

Lammenschansdriehoek

- * Gamma — 1,2 hectare
- * Omega-Kempeneers — 0,8 hectare
- * Zirro — 0,7 hectare
- * Schouls — 0,7 hectare

Langs de Trekvliet

- * Watergeuskade — 1,6 hectare
- * Praxis — 0,8 hectare
- * Zoeterwoudseweg 21 t/m 29 — 1,4 hectare

Referenties

Het lettertype van de titel is Occlusion Grotesque, een experimenteel lettertype gebaseerd op boomgroei van een Deense kunstenaar, voor meer informatie zie: <https://bjoernkarmann.dk/occlusion-grotesque>

¹ Op <https://degroenestad.nl/factsheets/> vind je verschillende feiten over bomen en groen in de stad, ontwikkelt door de Universiteit Wageningen.

² Zoals bijvoorbeeld in Amsterdam, zie <https://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/duurzaam-amsterdam/duurzaam-ontwikkelen/amsterdams-beleid-betrekking/natuurinclusief-bouwen/>.

³ Te raadplegen op URL: <https://www.gezondeleefomgeving.nl/gezondontwerp/groenwater/aanbevelingen>

⁴ Er zijn diverse (Amerikaanse) wetenschappelijke studies over acceptabele wandelafstanden naar groen: <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/pedestrians-and-park-planning-how-far-will-people-walk/24937/>.

⁵ CROW heeft een publicatie over 'acceptabele loopafstanden', deze gaat echter in op maatschappelijke voorzieningen en niet op groen: <https://www.fietsberaad.nl/Kennisbank/CROW-publicatie-Inzicht-in-acceptabele-loopafstand> & <https://www.crow.nl/duurzame-mobiliteit/home/systeemintegratie/voetganger/loopafstanden-in-cijfers>

⁶ De kaart is ontwikkeld met de Tool ArcGIS. Er is uitgegaan van een puntberekening tot het park, voor grotere parken staan er meerdere punten in- getekend (bij alle ingangen van het park). Groenstroken zijn meegenomen in de berekening als deze direct aansluiting bieden op een park.

⁷ De Nationale Omgevingsvisie is te raadplegen via https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0000.BZKovi20Novi-3000/b_NL.IMRO.0000.BZKovi20Novi-3000_bd1.pdf (september 2020).

⁸ Zie nieuwsbericht van 8 september 2022 op <https://pbl.nl/nieuws/2022/pbl-constateert-opnieuw-structurele-tekorten-in-leefomgevingskwaliteit-nederland>

⁹ Te raadplegen op URL: https://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/transform/NL.IMRO.9928.DOSx2016x0904358SV-OW01/pt_NL.IMRO.9928.DOSx2016x0904358SV-OW01.xml#NL.IMRO.PT.65ED24A7-B1AF-48D4-A795-E5038F86F0BA

¹⁰ Te raadplegen op URL: https://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/transform/NL.IMRO.9928.OVisie-GC05/pt_NL.IMRO.9928.OVisie-GC05.xml#NL.IMRO.PT.9C338219-438F-4831-BBAC-2CDF0343E55A

¹¹ Te raadplegen op URL: https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0546.OGV0002-0301/t_NL.IMRO.0546.OGV0002-0301.pdf

- ¹² Zie pagina 22 en 23 van de Ontwikkelstrategie Lammenschansdriehoek op <https://leiden.notubiz.nl/document/3404318/1> .
- ¹³ Zie Raadsbesluit RV120133 op <https://leiden.notubiz.nl/document/1992412/1>
- ¹⁴ Te raadplegen op URL: https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0546.BP00076-0301/t_NL.IMRO.0546.BP00076-0301_2.3.html
- ¹⁵ Te raadplegen op URL: <https://leiden.notubiz.nl/document/3402090/1>
- ¹⁶ Te raadplegen op URL: <https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/beeldmateriaal/zoeken-in-beeldmateriaal/detail/4683b2d1-ec00-1c4c-84ea-bba6151348cd/media/7196488a-5f1a-0f98-7029-41283f4b53f5>
- ¹⁷ Inwonersaantal Cronestein 2021: 3320. Dit zal inmiddels of anders binnenkort rond de 4000 zijn met recent opgeleverde nieuwbouwprojecten. Inwonersaantal De Waard 2021: 2045. Bron: <https://leiden.incijfers.nl/>
- ¹⁸ Zie Omgevingsvergunning, kappen boom t.b.v. watercompensatie aan het Kanaalpark, Kanaalpark 140 2321JV Leiden, Kanaalpark Leiden. Kenmerk: Z/21/3299237
- ¹⁹ Meer informatie kun je vinden op de website van de Rijnlandroute, deelproject N206 Europaweg: <https://rijnlandroute.nl/deelprojecten/n206-europaweg/>.
- ²⁰ Te raadplegen op URL: <https://gemeente.leiden.nl/bestanden/projecten/watergeuskade/potentiegebied-watergeuskade.pdf>